

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Ингушетия
ГКУ «Управление образования и науки по г. Карабулак, г. Сунже и Сунженскому району РИ»
ГБОУ «ООШ №3 с.п. Троицкое»

РАССМОТРЕНО
Руководитель МО

_____Тутаева Т. М.

Протокол №1

от "26"08.2024 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по УВР

_____Ш.Х. Берсанова

Протокол №2

от "27" 08.2024 г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор школы

_____Х.Б.Латырова

Приказ №73

от "26"08.2024 г.

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

Сертификат: 464F7CFCC4474345D134EA8E83B5915A
Владелец: Латырова Хадиджат Борисовна
Действителен: с 19.07.2023 до 11.10.2024

Рабочая программа
учебного предмета «Ингушский язык»
6-9 класс

Составитель: учитель ингушского языка и ингушской литературы Тутаева Т.М.

С.п. Троицкое 2024

ГІАЛГІАЙ МОТТА

Кхетора каьхат

5-9 кл

Тахан школа хьалхашка латта декхар — хьалкхувш йоаг1ача т1ехьенна к1оаргаг1аа ч1оаг1аг1а а 1илмай лардаш 1омаяр, практике царех пайда эца шаьрбенна а ховш а уж хилар.

Вай заман 1илма а, техника а, культура а, адамий вахар а дег1адарга хьежжа хила беза школашка лелабу хьехам а. Школашка вахарцара бувзам ч1оаг1баро д1адех школьни еррига дисциплинаш хьехаш, царца наьна мотт хьехаш а, практически болх бар ноаг1а совдоаккхаш хила а дезилга.

Наьна мотт 1омабар, кьаьстта грамматика 1омаяр, боккха лоарх1ам болаш да дешархой кхетам дег1абоалабара, х1ана аьлча, наьна метта грамматика харо доккха новкьостал ду эрсий мотт дикаг1а кхетабара а.

Наьна мотт хьехара процессаца йовз дешархошта наьна метта хозал, из б1аьхий хилар. Цо новкьостал ду, кьамий яхь а йолаш, дешархой хьалкхебара.

Наьна метта бокьонаш (цун хозле) гойташ из к1оаргга 1омабаро новкьостал ду вай мехкарча кьамий чулоацам бола культура кхейра. Цунга хьежжа, школа эггара доккхаг1дола декхар — эздел долаш, г1улакхаца, дийша, дика литературни наьха мотт ховш бола нах кийчбар да. Дешархошта д1ахьехар хила деза уж кхетаргболаш, 1омадаьчох пайда эца ховш хургболаш. Из болх массаза а аналитико-синтетически наькьаца д1абахьа беза: грамматически бокьонаш в1аши юсташ, 1омаеш йолча теоретически материала юкьера керттердар хьакьестаде ховш (кхетам кхебеш а лакхбеш а), д1ахо шоаш кхетадаьр хьадувца а, цунах кьамаьл деш а, яз деш а, пайда эца 1омабеш.

Наьна метта уроках т1а дешархоша 1омаю г1алг1ай метта грамматика лардаши, дешари, (кьамаьлаца а йоазонца а деш дола) кьамаьл шаьрдара наькьаши.

5—9 классашка наьна мотт хьехара курс йолаю юххьанцарча классашка дешархоша 1омадаьчун а дайзачун а овлан т1ара, д1ахо 1омадер хьалха 1омадаьчунца дувзаш д1ахьо.

5-ча классе юххьерча школе 1омаяь морфологически орфографически керттера бокьонаш кердаяьхачул т1ехьаг1а, синтаксисахи пунктуацехи лаьца юкьера кхетама курс хьеха белгалтьяьккхай, д1ахо синтаксиса ларда т1ара 1омае йолаю морфологи, орфографи.

5—6-ча классашкеи 7-ча классе ах шера фонетика, лексика, морфологии орфографии 1омаю, 7-ча классе шоллаг1ча ах шераи 8—9-ча классашкеи синтаксиси стилистикеи 1омаю.

5—7 классашка морфологии орфографии 1омаю синтаксиса ларда т1а. Синтаксис дика ца ховш хилча, дешархой дувза- денна кьамаьл шаьрде йиш яц, цудухьа ч1оаг1а лоарх1ам болаш да дешархошта из дакьа дика хар.

5-ча классе синтаксиси, пунктуации 1омаяьчул т1ехьаг1а 1омаю фонетика.

Дешархошта из тема дика ца ховш хилча, хала да тайп-тайпарча кьамаьла доакьой нийсаяздара бокьонаш караерзае.

Фонетика хьехара декхар да г1алг1ай метта оазий башхалонаш шаьра йовзийтар, литературни наьна мотт 1омабара (шаьрбара) новкьостал а деш. Г1алг1ай метта мукьа оазаш; **аха-аха; даша-даша; д1ааха- дааха; мелар-мёлар; дог1а-дог1а; еза-ёза; я-я; деша-дёша, ёст (йост) —**

о(уо) — дог1а — дуог1а, бож

— буажа; и (ий) — бита — бийта, била — бийла.

Цу цхьадолча дешай ма1ан предложене чулоацамга хьежжа мара а гучадалац.

5—6-чеи классашка 1омаю, лексикеи фразеологии. «Х1ара сага ха деза гушдар тахка а кхетаде а, ше кхетадаьчох керттердар д1ахо кхычунна додала».

Из керттера а лоарх1аш, дешархой кхетабе беза х1арадеша маланах, лакхье еза цар дешай ганз. Дешархой кийчбе беза дийшар тахка, кхето, кхетадаьр хьадувца.

5—7-чеи классашка 1омаду къамаьла доакьош. Семантически (дешай, цхьанкхийтгача дешай, формой лоарх1ам гой - тар), морфологически (деша грамматически категореш — класс, таьрахь, легар, и кх. др.) Синтаксически (предложенена юкьера дешай г1улакх) юкьарча белгалонашца къоастадаь, лексико-грамматически тайпаш да къамаьла доакьош.

Ер раздел дешархошца караерзаеш, учебника автора а хьехархошта а хьалхашка латга декхар да, къамаьла доакьош предложене юкьера, шеко йоацаш, кхетаде бераш 1омадар.

Къамаьла доакьош шаьра къестаде дешархой 1аьмача, цар логически кхетам лакхлу, берашта аттаг1а корадоаг1а, довз, къоасталу, моллаг1а дале а, грамматически хувцамаш хинна дешаш. Д1ахойодача хана (8—9 классашка) дешархошта дизза кхетаде деза синтаксис. «Къамаьла доакьош 1омадича дешархой кийчлу синтаксис яха дакъа 1омаде (кхетаде).»² Цо новкъостал ду предложенешта юкьерча дешай мел дола бувзамаш шаьрде.

Грамматика 1омаеш, дешархошта шаьра, дика ха дезар: деша лард, чаккхе, овла, дешхьалхе, суффикс; къамаьла доакьош (керттера а г1улакха а): ц1ердешай дожарий маланаш, цар хаттараш; хандешай ханаш; цу къамаьла доакьой нийсаяздара бокьонаш; предложени, предложене чура дешай бувзам, предложене маьженаш, цун керттера тайпаш. Дешархошта ха дезаш да (шоаш 1омадаьчох лаьца), дош мишта хьахиннад, из малаг1ча къамаьла доакьоех латт, и кх. д1.

Чоалхане-караара предложенеш 1омаеча хана, хьехархой керттера декхар да цу предложенешка керттераяри карараяри малаг1а я, къоастае дешархой 1омабар, царна юкьера бувзам хьалаха хар. Пунктуаци 1омаеча хана, теркалде деза массаза а интонаци, пунктуаци в1аший нийсьеш хилар, дуккхаза а нийслу цунах лаьца дешархоша г1алаташ деш, бакьда сецара хьаракаш массаза а увттадац ашара сецаргеи цунна хувцамаш хиларгеи хьежжа, х1аьта цунца цхьана йиш айярцеи лаь- г1ьярцеи къамаьла юкье сацар деш йола дуккха а моттигаш хул, цхьаккха а сецара хьаракаш ца увттадеш. Цхьабакьда, ха дезаш да цхьайолча предложенешка, цар оттамга хьежжа, интонаци теркалъеш, сецара хьаракаш увтто дезаш хилар. Цхьайолча моттигашка интонаци теркалъяр — хиланза даргдоацарех да, х1ана аьлча, из теркал ца йича, малаг1а хьарак оттаде деза ховргдоацандаь. Иштта из теркалъярца увтгаду предложени кхоачалуча т1адамаш, хаттареи айдареи хьаракаш, т1адерзара т1ехьа (предложене юкье), айдардеша т1ехьа, **х1аа, а...**— яхача дешашта — предложенешта т1ехьа увттадеш дола запятойш а, айдара хьаракаш а, цхьан тайпарча къоастамашта юкье запятойш а, хоттарг юкьедоацача чоалханеча предложенешка запятойш, запятойца т1адами тиреи, и кх. д1.

Синтаксис 1омаеча хана хьехархо декхарийла ва интонаце зем а боаккхаш, цунах пайда эцара торонех дешархой дика д1акхетабе. Синтаксиси пунктуации 1омаеча хана интонаци теркалье езаш хиларо, хьехархо декхарийла ву дешархоштах1ама ха-зийта, ашара хувцам, цун лакхал, низ, сихал хьалаца хар дег1адоаладе а, х1аьта 1омореи тохкам बारेи болх ше дешархошца беча хана, ше ешаш йола предложенеш нийса еша а, х1ана аьлча, интонаци хувцаропредрожене малан а сецара хьаракаш а хувца тарлу.

Х1араурока т1а хьехархо хьежа веза, дешархоша деш дола къамаьл логически а бувзам болаш хиларга, дешаш дола масалаш хоза къоастанеш дешалга, и кх. д1.

Учебника материала т1а болх беча хана хьехархо хьежа веза дешархошта дешаш довзийта, нагахьа санна ца довзаш дола дош иийсделча, из д1ахьеха деза.

Лексически балха (къаьстта синонимашца беча балха) дешаш кийчдеш, пайда эца йиш я учебникий тексташкеи 1омаеча литературни

кхолламашкеи долча дешаех (словарех а), берий лексически глалаташ тахкарах, йоазонца а деча къамаъла а кийчо ярах. Наъна метта урокаш тла художественни литература тларатайп-тайпарча лексически а фразови а материалех пайда эца беза хъехархочо.

Дешархой къамаъла култура лакхъярцеи навикаш деглайоалаярцеи къаъста хила йиш яц школе грамматика Iомаяр. Грамматика Iомаяр, керттера уйла тлаяхийта еза тайп-тайпара упражненеш нийса кхоачашъяра. Цар новкъостал ду дешархошта къамаъл карадерзадеш, орфографически а пунктуационни а говзал деглайоалае, грамматически материал ди-кагIа кхетае.

Дешархошка шерра пайда эцийта беза гонахъа долча бакъдолчо, школе а школа арахъа а цар беча къахъегамах. За-нятеш еш, лексически материал локаш, предложенеш увтаеш, сочиненеш язье кийчлуш а уж язьеш а, йоазонца а деш долча къамаълаца а общественно-пайдане балха шоаш деш дар хъахъокхаш, хила деза дешаш. Цунца цхъана, дувзаденна долча къамаълаца беш бола болх вIашагIболлаш, бераш практически кийчдара болх а бе беза (пенгазет, журнал арахекар, выставкаш яр, самодеятельность кийчъяр, и кх. дI.)

Литература программа тIа язье лаьрхIа йолча изложенешца, сочиненешца кхоачашде деза хъехархочо грамматика уро-кий декхараш а, изложени язье аьнна хъакъоастаяь йолча текста анализ еш, берий теркам тIабахийта беза хъехархочо нийсеи, къаьгаи, къоасталуши къамаъл дара, текста тIа нийслуш йолча синонимаштеи цхъайолча синтаксически конст-рукцештеи, и кх. дI.

Тайп-тайпарча справочни пособех пайда эца Iомаде деза хъехархочо бераш (дошлоргех, таблицех, и кх. дI.). Эггара чIоагIагIа цар пайда эца безаш йола пособи-школьни орфографически дошлорг да.

Дешар Iомадара бола йоазон болх беча хана, дошлоргах пайда эцийта беза дешархошка. Иштта Iомабе беза дешархой шоаш деча йоазон балхаш тIара гIалаташ леха а уж нийсде а. Даим словарно-орфографически болх барца Iомаду хъехархочо бераш текста тIара йIаьхеи лоацеи оазаш къестеае а, эшаш дола дешаш хъалеха а, царна кIал така хъакха а, и кх. дI.

Наъна метта занятеш тIа, ше керда материал дIахъехаш, хъехархочо лораде а лархIа а деза хъалха Iомадаь дешархошта ховшдар.

Дешархошка дагалувцийта гIерта веза хъалха Iомадаьчох царна ховшдар (цхъайолча хана шоай лоламе учебника тIара болх баьчул тIехъагIа).

Дешархошта кIезиг-дукха довзашдар юха цIаькха а дIадувца деза. Цунца цхъана, кхы дIахо йодача этапаца цар Iомае езаш йолча халача темага кийчбе беза дешархой.

Иштта, морфологи Iомаеча хана, лоархIам болаш да синтаксиса хаттараш Iомадар а (предложене чухъ дешашта юкъе бувзам оттабар, предложене керттереи керттерзеи маьженаш йовзар, и кх. дI.)

Даим кердадаха деза дешархошца Iомадаьр, наъна метта грамматика темаш Iомаеча хана а Iомадаьр кердадаккха ден-нача сахъаташка а.

ХIаракласе шу долалуш (керда материал йолаеш), кердадаккха деза хъалхагIа Iомадаьр. Шу чакхдоалаш Iомадаьр, юха кердадоаккхаш, чIоагIде деза.

Къоастабе йиш йоацаш чIоагIа бувзам ба грамматика шин даькъа юкъе (морфологениеи синтаксисаи).

Хъехархочун декхар да берашта тайп-тайпарча разделашта юкъера бувзам бовзийтар, царна хIаранена хъисапе йола башхалонаш къоастайта хар.

Керттера къамаъла доакъош Iомадара хъехархочо дIакхетаде деза бераш цар синтаксически лоархIамах, хIаьта синтаксис Iомаеш, къамаъла доакъоьех дола хоамаш чIоагIдар.

ЧIоагIа лоархIаме да, хъехархочо берашца, ца хаддаш, дувзаденна къамаъл шаьрдеш болх бар а.

ХIаракласса лаьрхIа программашка луча материалашка я разделаш: «Дувзаденна къамаъл шаьрдар», «Iомадаьчохи кхетадаьчохи керттердар».

Хъехархо декхарийла ва дешархой кхетам, цар 1омадаьчун ганз ч1оаг1ъеш цу разделашка луш дар диззакхоачашдайта.

Хъехархочоа а школана а т1алатта керттера декхар да шоашка хьаденна бер, сердалон д1оаг1а д1абе а делла, нийсача наькъах кхета а даь, Даьхенна д1адалар. Шоаех тийша а тийша, шоашта т1адилла из декхарц1енача декхарца кхоачашде деза.

Юкьерча школе язъеча изложенийи сочиненийи боарам

Йоазон балхи тайпаш	Классаш				
	5	6	7	8	9
	Боарам				
Тайп-тайпара изложенеш	9	9—10	9—10	8—10	8
Художественни литература темаех лаьца йоласочиненеш			2	3	4—5
Шоашкара (дешархошкара) дагалаьцачатемаех язью сочиненеш	2	3	3	4	4

Хайначох а кхетадаьчих а керттерадар

5-г1а класс чакхйоаккхаш, дешархошта 1омадаьчих а кхетадаьчих а ха дезар: дешаш фонетически а, деша оттамца а, морфологически а дашхар; предложени (шиь е кхоь керттера маьже йола) синтаксическитахар; 1омаяьча тайпара, цхьалханеи чоалханеи предложенеш увттар; 1—5-чеи классашка 1омаяьча

материалаца йоаг1а орфограммаш хьалаха а, дешай нийсаяздара бокьонаш хьаювца хар.

1омадаьчихи кхедаьчихи керттердар

VI-г1а класс чакхйоаккхаш дешархоша 1омадаьчихи кхедаьчихи ха дезар:

Дукха ма1анаш долча дешай ма1анаш тахка а уж предложенешта юкьекхувла а хар. Кхетош долчадошлорга новкьосталца деша ма1ан гучадаккхар.

VI-ча классе 1омадаь кьамаьла доакьош грамматически белгалонашца кьестаде хар.

I—VI-чеи классашка 1омаяьча метта материалашца йоаг1аш йола орфограммаш лаха а, царца дешашнийсаязде а, кьестаде а хар.

Кьамаьлахозаг1а а нийсаг1а а хургдолаш, ц1ердешаех а, белгалдешаех а, хандешаех а латтасинонимаши, омонимаши, антонимаши кьамаьла юкье нийса кхувла хар.

1омаяь пунктограммаш предложенешкара кьестае а йовзийта а хар.

Сочиненена чоалхане план оттае хар. Сочиненена лаьрх1а йола материал гул а яь, тема, керттера уйлагойташ, цхьалхаяккха хар. Г1ишлон а (класс, ферма, завод...) 1алама а сурт гойташ йола элементаш юкье а йолаш, ма дарра гойташ, лоацца дувцара хьисапе текст в1а шаг1йолла хар. Шоай текста метта (оформлене)чулоацама говзал лакхье хар (шоаш 1омаяьча материалага хьежжа).

1омадаъчохи кхедаъчохи керттерадар

7-г1а класс чакхйоаккхаш, дешархошта 1омадаъчохи кхедаъчохи ха дезар:

7-ча классе 1омадаъ керттера а г1улакха а къамаъла доакъош довзар, нийса къестаде хар.

Масдарийи, причастей, деепричастей корчамаш юкъедола (1омадаъча хоттаргашца ювза) предложенеш синтаксически тахкар.

1—7-чей классашка 1омаяъча материалащца йоаг1аш йола орфограммаш лаха (къесто а), дешай нийсаяздара наъкъаш белгалдаха хар.

Причастей деепричастей корчамаш запятойшца къестаде хар.

Къамаъл хозаг1а а нийсаг1а а хургдолаш, куцдешаех латтасинонимаш, омонимаш, антонимаш къамаълаюкъе нийса кхувла хар.

Адамий куц-кеп, г1ирс (кийчвалар), къахъегама г1улакхаш дувцаш дола дувцараш яздар, белгалъяъча сюжетах дувцар яздар, дешархой шоай вахарца нийсденнача е цар юкъара-пайданеча балхах лаъца сочинени язъяр.

1омадаъчохи кхетадаъчохи керттерадар

8-г1а класс чакхйоаккхаш, дешархоша 1омадаъчохи кхетадаъчохи ха дезар: цхъанкхийтта дешаш, цхъан оттамеи шин оттамеи предложенеш, ма дарра къамаъл юкъе дола предложенеш тахкар.

Цхъантайпарча маъженашца, чудерзора дешашца, къаъстача маъженашца, юхедилларца, т1адерзарца, юкъедоаладаъча дешашца йоаржаяъ цхъалхане шин оттамеи цхъан оттамеи предложенеш оттае. Къамаъла юкъе синтаксически синонимаш кхувла хар.

Литературни метта нормаш (бокьонаш) лораяр.

8-ча классе 1омаяъ пунктограммаш лаха а йоазонашка сецара хъаракаш нийса увттаде а хар.

Цхъантайпара маъженаш, чудерзора дешаш, къаъста маъженаш, юхедиллар, т1адерзар, юкъедоаладаъ дешаш, ма дарра къамаъл, цитаташ, айдардешаш юкъе долча предложенешка сецара хъаракаш нийса увттадар.

Доаг1ача, подлежащениеи сказуемениеи юкъе тире йиллар.

5—8-чей классашка 1омаяъ орфограммаш, пунктограмма- ши предложенешка нийса язъе хар, уж хъалаха хар.

Орфограммашца доаг1аш доаца дешаш нийсаязде хар (масала: маънги, ца1, футтаройна, и. кх. д1.).

Текста стиль къоастае хар. Меттигий, памятникий сурт гойташ йола изложени (дувцара текст) язъе хар.

Меттигах, исторически, культура памятникех лаъца доакъош юкъе а долаш, сага г1улакх, эздий оамалаш гойташ йолча темаех лаъца дувцара кеп а, 1омаяъча литературни произведений темаех а, литературни турпалхой г1улакхаши оамалаши гойташ йола а сочиненеш язъе хар.

1омадаъчохи кхетадаъчохи керттерадар

8- г1а класс чакхйоаккхаш, дешархошта 1омадаъчохи кхетадаъчохи ха дезар: Чоалханеча предложенешта синтаксически тохкамаш де хар. Тайп-тайпарча кепара чоалхане предложенеш увттае а, къамаъла чулоацамга а стилага а хъежжа, синтаксически синонимех пайда эца а хар. Текста тайпа а стиль а къестаде хар.

Литературни метта нормаш лораяр.

8—9-чей классашка 1омаяъ пунктограммаш лаха а, йоазошка уж нийса увттае а, тахка а хар. 5—8-чей классашка 1омаяъча орфограммашца дола дешаш нийсаязде а цар яздара бокьонаш хъаювца а хар.

Историко-литературни темах доклад кийчъе а еша а хар. Йоккха йоацача литературно-критически статьяна тезисаш е конспект оттае хар. Публицистически (юкъара — политически) кепара сочинени язъяр.

Сочинена чулоацам а метта говзал а шаъръеш, нийсьеш кхоачашъе хар. Орфографически, пунктуационни, граматически, стилистически г1алаташлаха а нийседе а хар.

V—IX-ча классашка дешархой г1алг1ай метта йоазон балхашта мах бара нормаш

Г1алг1ай метта, лалашонашка хъежжа, йоазон балхаштайп-тайпара хила тарлу.

Дешархоша кхоачашдаъча наъна метта йоазон балхашта увттаеча оценкай нормаша новкъостал дергда, аьнна, хет, наъна мотт хъехара говзал лакхъяккхара а йоазон балхаца лехар цхъан тайпара хилийтара а.

Хъехархо декхарийла ва х1арайоазон балха мах, цун массайола оаг1ув лоарх1аш, хоадабе. Дешархоша даъча йоазон балхашта мах бара ч1оаг1ъяъча нормайх г1о-новкъостал хул хъехархочоа берий говзал лакхъе а (йоазоний) мах нийса бе а.

I. V—IX-чеи классашка язъеча тахкара диктанташта мах бар

Дешара шера 3-ча четверте, V—IX-чеи классашка дешархошта луча диктантй дешай боарам, юкъера лаърх1ача, укх тайпара могабаъб:

5 ча класса — 80—90 дош

6 ча класса — 90—105 дош

7 ча класса — 105—120 дош

8 ча класса — 120—135 дош

9 ча класса — 135—145 дош

Текст хоржаш а ешаш а хила эшар.

1. Диктанта текст литературни наъна метта язъяъ, дешархой кхетаргболаш, хила еза.
2. Тахкара диктант шоллаг1ча е кхоалаг1ча урока т1а язйича бакъахъа хургъя.
3. Хъехархочо, сих да луш, текст лоеша еза, литературни дош алара бокъонаш толха ца еш. Ше из йийша ваълча, дешархой кхеташ доацар къоастаду, бераша кхета ца ду хала дешаш доска т1а д1аязду.

Цул т1ехъаг1а, хьалхара предложени д1а а йийше, клеззига сабарду хъехархочо. Дешархоша цу юкъа изпредложени дагахъа кердаяккха еза. Хъехархочо, цхъа юкъ яълча, из предложени юха а еш, т1аккха бераша д1аязъю, и. кх. д1.

Диктанташка орфографически а пунктуационни а г1алаташ къаьст-къаьста белгалду, балха мах бу. V—IX-чеи классашка дешархоша язъяъча диктанта мах беш, хъехархочо пайда эца беза укх нормаех:

1. Диктантах «5» оттаю, нагахъ орфографически г1алат а доацаш, цхъаннел совг1а пунктуационни г1алат ца хуле (ц1ена язъяъча диктантах).
2. «4» оттаю, кхаьннел совг1а орфографически а шиннел совг1а пунктуационни а г1алат ца хуле (е шиъ орфографически, кхоъ пунктуационни г1алат хуле)
3. «3» оттаю, 6-нел совг1а орфографически а 4-нел совг1а пунктуационни а г1алат хуле;
4. «2» оттаю, 10-нел совг1а орфографически а 5-нел» совг1а пунктуационни а г1алаташ хуле (е 6 орфографически, 7-нел совг1а пунктуационни).

Дешархочун болх тохкаш, г1алат ларх1а деза, программашка белгальяъха нийсаяздара бокъонаштолхаеш уж дале.

Оценка оттаеш, ца лоарх1аш дус укх тайпара г1алаташ:

1. Программашца йоаца е ломаяъ йоаца орфографически а пунктуационни абокъонаш толхаеш дола г1алаташ. Масала, 5-ча классе даг1ача берашта ларх1ац таърахъдешаш нийсаяздара бокъонаш толхаеш доалийта г1алаташ (уж 6-ча классе ломаяу) е дакъилгаш нийсаяздара бокъонаш

толхаш даь г1алаташ (уж 7 ча классе 1омаю), и. кх. д1.

2. Описка нийсаяздара бокьонашца доаг1аш доаца г1алат. Масала, «делкье» язде дезача «елкье» яздой и. кх. д1.

3. «Мела хий» ца а яз деш «миэла хий» е «деза ц1а» ца а яз деш «диза ц1а» яздой (дифтонгашта иэ, уо метта цхьалха мукъа алап яз дара бокьо кьовсаме латташ хиларах), г1алат ларх1ац дешаш, ма1анга хьежжа, доаг1аш дола дизза дифтонгаш **иэ, уо** яз деш хуле.

4. Цхьадолча ц1ердешашка лура дожаре чаккхе-**чунна, -чоа**, хотталура дожаре -**чунах, -чох** яз деш хуле. Уж шак- кхе чаккхе г1алг1ай метта лелаш я (**дешархочунна, дешархочоа; дешархочунах, дешархочох**; ...).

5. Дешай кьоастам гойташ, ц1ердешашка йола аффрикаташ «**дж**», «**дз**». Масала **г1аж (гусь) — г1адж (палка), божа (доахан) — бодж (козел), моза (муха) — модз (мед)**, и. кх. д1. яз деш хуле.

Дешархоша деча г1алаташта юкьера доккхий а кагий а г1алаташ кьесто деза. Доккхий г1алаташ лоарх1:

1. Хьалххе 1ома а яь, ч1оаг1а яь, нонаг1а пайда эцаш йола орфографическии пунктуационни бокьонаш толхаш дола г1алаташ.

2. Хьалххе 1ома а яь, юха кердаяьха орфографически, пунктуационни бокьонаш толхаш дола г1алаташ, и. кх. д1.

Кагий г1алаташ лоарх1:

1. Диктант язъеча хана 1омаяь чакхъяланза йола бокьонаш толхаш дола г1алаташ.

2. Чоалханеча хандеша (цхьадолча) нийсаяздар, масала: *верзавир е верзавар; яздар е яздыр*, и. кх. д1.

3. Хандеша формашка шекон мукъа оазаш язъяра бокьонаш, масала: *латтилга (латталга), уллилга/воаг1илга(воаг1алга), ваг1илга (ваг1алга)*, и. кх. дГ.

4. Мукъазаоазаш **ч, к, хь** кьоастаеча хана, цига **ь** метта **ь** хьарак оттадой, масала: Яхья (Яхья) и, кх. д1

II. Изложене мах бар

Изложенена лаьрх1а луш йола текст цхьацца оамал кхееш а (кьахьегама, патриотизма е идейно- эстетически чулоацам болаш, и. кх. д1.) дешархой цун чулоацамах кхетаргболаш, литературни меттаца йоаг1аш а хила еза.

Изложенена лаьрх1а йола текст хила еза укх боарамах:

5 ча классе — 100—120 дош

6 ча классе — 150—200 дош

7 ча классе — 220—250 дош

8 ча классе — 300—350 дош

9 ча классе — 350—450 дош

Тахкара изложенена лаьрх1а харжа йола текст хьехархочо шозза еш.

Дешархоша язъяьча изложений мах беш, хьехархочо пайда эца беза укх нормаех:

1. **«5» оттаю:**

а) нагахьа санна, уйлаш бувзамца нийса а тема чулоацамца йизза йоаг1аш а, нийсача литературни меттаца изложени язъяь яле;
б) изложени язъеш, дешаш хержаш е предложениш увттаеш кхьаннел совг1а г1алат даьдеце; в) цхьаннел совг1а орфографически е пунктуационни мара г1алат даьдеце.

2. **«4» оттаю:**

а) нагахьа идейни чулоацам нийса а бале, дувцача г1улакхий керттера моттигаш литературни меттаца йоаг1аш а арг1анца нийса язъяь а яле;

б) изложени язъеча хана, дешаш хержаш е предложенеш увттаеш, кхаьннел совгla гlалат даьдеце;в) орфографически кхоъ, пунктуационни цхьаннел совгla гlалат даьдеце.

3. «3» оттаю:

а) нагахьа санна, чулоацам нийса бийцабале, 2/3 предложени литературни меттаца ца йоагlаш,цхьадола кагий хlмаш нийса ца гойташ йола моттигаш хуле, къамаьла юкъе цхьа гlалат а хуле;

б) дешаш хержаш е предложенеш увттаеш 4-нел совгla гlалат хуле;

в) ялхнел совгla орфографически диънел совгla пунктуационни гlалат даьдеце.

4. «2» оттаю:

а) нагахьа санна, изложене тема нийса яьшха еце, мотт къе, къамаьлаца доккхий гlалаташ долаш,изложени язъьяьле;

б) дешаш хержаш а предложенеш увттаеш а ялхнега кхоачаш гlалаташ даьдале.

в) 14-нега кхоачаш орфографически пунктуационни гlалаташ хуле, (9-нел tlех доацаорфографически гlалат а лоархlаш).

5. «1» оттаю:

а) нагахьа санна, темах кхета йиш йоацаш, изложени язъяь хуле;

б) изложени язъеча хана дешаш хержаш а предложенеш увттаеш а ялхнел совгla гlалат даьдале;

в) 14-нел совгla орфографически а пунтуаационни а гlалат даьдале. Изложенена ши оценка оттаю: цаl грамматиках, шоллагlъяр литературах.

III. Сочиненей мах бар

Сочиненей темаш программаша хlаракласса белгальяххача тайпара я, цул совгla, хlараклассапрограммай чулоацамга хъежжа, сочинени язъеш, керттера декхараш укх тайпара да:

1. Темах дика кхетар, цун чулоацам кlоарга а нийсача кепара а хьатlаэцар; ший чулоацамга хъежжа, хиннача хlамашта е дайнача (е гуш долча) хlамашта, турпалхой гlулакхашта мах бе а маlан де а хар; чулоацамах керттерадар ларде долаш чlоагlдаь хилар; тема къоа стаеш эша материал йоалаяр; юкъара маlан де хар; цитаташ кхувла а уж dланийсье а хар.

2. Сочинене доакъош шоайбоарамга а, маlанга а, бувзамга а диллача, шоайла цхьана доагlаш хилар.

3. Наьна метта говзамеча гlирсех пайда эцар, нийсача литературни меттаца язъяь х

**Календарно – тематически план
6-г1а класс, грамматика.**

№	Урока тема	Ц1аг1ара болх	Керда дешаш	Сахьа т	Таърахь	Таърахь
1	Наьна меттах дола дош.	§ 1, упр.№ 3	Анайист, анаюх я - горизонт	1		
2	Фонетика.	§ 2, упр.№ 7	Ч1оже(наш) – ущелье, гечув (гечош) да – отмель,брод	1		
3	Цхьанкхийтта дешаши предложенеши.	§3,упр.11	г1айре (наш) я - остров	1		
4	Предложене маьженаш. Яржанзеи яржайи предложенеш.	§ 4-5, упр.№ 17	Къухь (къовхаш)да – лесная поляна,	1		
5	Цхьалханеи чоалханеи предложенеш. Предложене синтаксически тохкам.	§6-7, упр.№ 23	Малхбоале я - восток, малхбузе я - запад	1		
6	Тохкама диктант.	§7кердаяккха		1		
	Лексика.					
7	V классе1омадаьр кердадакхар	§8, упр.№ 27	Ор (аш) да – ров, аьли (еш) да – овраг, босе (наш) я – склон горы,холма	1		
8	Г1алг1ай литературни метта лоаттам.	§9,«Са даь-нана» яхаш корта болаш дувцар оттаде	Г1умке (ий) ва – кумык, г1аьбарте (ий) ва - кабардинец	1		
9	Бокьонца дола г1алг1ай дешаши г1аййца дешаши.	§10, упр.№ 37	Къарше (ий) ва – карачаевец, нег1е (ий) ва - ногоец	1		
10	Къаьна дешаши керда дешаши.	§11, упр.№ 38		1		
11	Даиман цхьана лела дешаш.	§11-12, упр.№ 43	Г1аьлинг (аш) да – тюльпан, г1иринг (аш) я – боярышник,б1ил-весть о военной помощи.	1		
12	Керда дешаш хьадар.	§13, упр.№ 51	Дак (аш) я – ива, дакх (аш) я – береза, даьг1е (наш) я - пастбище	1		
13	Дешхьалхенаш язъяра бокьонаш.	§14, упр.№ 55	Дийхк (аш) я – сосна, зийболг (аш) да - фиалка	1		
14	Шийх кхы дош хьахулаш йола лард.	§15,упр58		1		
15	Тохкама диктант.	Упр.№ 71		1		
16	Керда дешаш хьадеш йола суффиксаш.Керда дешаш хьадара наькъаш.	§16-17, упр.№ 63	Балкъазар (аш) я – крот, вирб1арз (аш) я - мул	1		
17	Чоалханеи лоацдаь чоалханеи дешаш.	§18, упр.№ 70	Даца устаг1а ба -жертвенный баран, куни (еш) я - кролик	1		
	Морфологи					

18	Ц1ердош. V классе 1омадаър кердадаккхар.	§19, упр.№ 74	Маккхал (аш) да – коршун, нал (аш) б,д - кабан	1		
19	Ц1ердешай легараш.	§ 20, упр.№ 88	М1амишк (аш) б,д – тонкорунная овца, амат (аш) д,д – образ, облик	1		
20	Ц1ердешай керттера суффиксаш язъара бокъонаш. Дацардош ца ц1ердешашца яздара бокъонаш.	§ 21-22, упр.№ 106	Аьлдит (аш) д,д – кляуза, сплетня,вас (аш) я,я – обида, г1ийбат (аш) д,д – клевета, наговор	1		
21-22	Изложени	Ц1ердош кердадаккха		2		
23	Ц1ердеша морфологически тохкам.	§23, упр.№ 112	Дух (даххаш) д,д – подол, д1а1инг (аш) д,д - икота	1		
	Белгалдош.					
24	Белгалдош. V классе 1омадаър кердадаккхар.	§24 упр.№ 122	Кетарло (наш) я,я – хитрость, уловка, сутарал я - алчность	1		
25	Мишталлии, относительнии, т1аозареи белгалдешаш.	§25-27, упр.№ 130	Чоалх (аш) я,я – куча, ворох, хлам,	1		
26	Белалдешай легар. Относителни а т1аозара а белгалдешаши ц1ердешай доала дожари.	§28-29,упр.141	1индарг1а (ш) я,я - тень	1		
27	Белгалдешай суффиксаш.	§28-30 упр.№ 149	Алапи (еш) д,д – зарплата, гуллам (аш) б,б – сходка, собрание	1		
28	Чоалхане мишталли белдалдешай яздара бокъонаш.Белгалдеша морфологически тохкам.	§31-32, упр.№ 152	Г1аър (-аш) я,я – банда, г1аърхо я,ва – бандит, грабитель	1		
29	Тохкама диктант.	§31-32кердаяха		1		
	Таърахъдош.					
30	Таърахъдешах бола юкъара кхетам.	§33, упр.№ 157	Г1елал я – гнет, насилие, кхадж (-амаш) б,д - жребий	1		
31	Массали таърахъдешай легар.	§34, упр.№ 161	Мулк (-аш) я,я – имущество, состояние, соалор (-аш)д.д - куница	1		
32	Арг1ан таърахъдешаш	§35, упр.№ 166	Пхъаг1ат (-аш) б,б – размах (расстояние между вытянутыми в ширину руками)	1		
33	Ло1амеи ло1амзеи таърахъдешаш	§36, упр.№ 170	Бозбуъча (-аш) в,б – фокусник, пелхъа (-ш) в,б - акробат	1		
34	Массали таърахъдешай легараш.	§37, упр.№ 173	Жуккарг (-аш) в,б – шут, клоун, Бага (-ш) б,д – смолистый корень сосны, лучина	1		
35	Арг1ан таърахъдешай легар	§38, упр.№ 183	Бохк (-араш) б,д – подпруга, г1удалкх (-аш) я,я – повозка, телега	1		

36	Таърахъдешай яздара бокъонаш Таърахъдешай морфологически тохкам..	§39-41, упр.№ 188	Талс (-аш) д,д – переметная сумка, сувсахх (-аш) б,д - кит	1		
37	Тохкама диктант.	Таърахъдош кердадаккха		1		
	Ц1ерметтдош.					
38	Ц1ерметтдешах бола юкъара кхетам.	§42, упр.№ 196	Сувсаххаговр (-аш) я,я – морж, бирнал (-аш) б,д - носорог	1		
39	Йовхый ц1ерметтдешаш.	§43, упр.№ 200	Чхьаг1алкх (-аш) я,я – шакал, уст (шерч) б,д – вол,ц1арац1ура-рычаг для подъема грузов	1		
40	Т1адерзара ц1ерметтдешаш.	§44, упр.№ 206	Ферх (-аш) д,д – леопард, барс, хишк (- аш) д,д - выдра	1		
41	Т1аозареи т1аозара-т1адерзарей ц1ерметтдешаш.	§45, упр.№ 210	Хьаблий да – дойные коровы, маг1алди д - сорняк	1		
42-43	Гойтара ц1ерметтдешаш.	§46, упр.№ 215	Миха (-ш) я,я – тополь,ширткъа (-аш) д,д - ласка	2		
44	Хаттара ц1ерметтдешаш.	§47, упр.№ 217	Эмалк (-аш) я,я – необъезженный конья. мустанг	1		
45	Кьоастама ц1ерметтдешаш.	§48, упр.№ 221	Варбаст (-аш) я,я – молот, г1орг1аст (- аш) б,д - рашпиль	1		
46	Диктант			1		
47	Кьоастамза ц1ерметтдешаш.	§49, упр.№ 223	Догго (-ш) я,я – топориче, д1ам (-аш) д,д - зубило	1		
48	Дацара ц1ерметтдешаш.	§50, упр.№ 225	Макха (-ш) б,д – борода, фаттан (-аш) я,я рубанок	1		
49	Тохкама диктант.	§43-50 кердаяха		1		
50	Ц1ерметтдешай морфологически тохкам.	§51, «Са Даъхе» яхаш корта болаш дувцар оттаде.	Чхьонкар (-аш) я,я – булава, ч1ий (- наш) б,д - челнок	1		
	Хандош					
51	Хандешах бола юкъара кхетам.	§52, упр.№ 232	Баъчча (-наш) в,б – вождь, бустам (- аш) б,д – газырь, мерка для пороха	1		
52	Хандеша белгалза форма. Хандеша классашцей таърахъашцей хувцадалар	§52, упр.№ 234	Б1ег1инга кий (-наш) я,я – войлочная стеганная шапка,б1у б - войско	1		
53	Хандеша ханаш.Йола ха.	§53-54, упр.№ 239	Гебаг1а (-ш) я,я – штык, гила б - скакун	1		
54	Хандеша йоаг1а ха.Хандеша яха ха.	§55-56,246	Г1ург1ажа-лебедь,чхьаг1алкхаш-	1		

			шакал.			
55	Кхычунга доалеи ца доалеи хандешаш.	§57, упр.№ 253	Г1аг1а (-ш) д,д – кольчуга, г1алаш д - латы	1		
56	Хандеша соттамаш.	§58, упр.№ 256	Г1ап (-аш) я,я – 1.патронтаж; 2.крепостная стена	1		
57	Хандеша кепаш.	§59, упр.№ 261	Г1ашло (й) в,б – пехотинец, дошло (й) в,б - кавалерист	1		
58	Хандешай спряжени.	§60, упр.№ 264	Мажар (аш) я,я мажара топ (-аш) я,я – венгерское ружье	1		
59-60	Сочинени « Дошо чкъяъра лоацаре фу дехаргдар аз пунгара?»	Хандош кердадаккха		2		
61	Г1он хандешаши цар спряжени.	§61, упр.№ 266	Моакхаза топ(-аш) я,я – кремневое ружье, хумпар (-аш) я,я - кобура	1		
62	Чоалханеча хандешай хьахилари цар спряжени.	§62, упр.№ 270	Чаккхам (-аш) я,я – затвор ружейный, ц1ет (-аш) д,д – добыча, вещи, оружие, захваченное у врага	1		
63	Хандешашца дацардешаши дацара белгалонаши яздар.	§63, упр.№ 273	Алкхашк (-аш) я,я – скворец, з1окаргали (-еш) я,я - пеликан	1		
64	Предложене чу хандеша г1улакх.	§64, упр.№ 276	Вампал-котам (-аш) я,я – страус, тушолкотам (-аш) я,я - удод	1		
65	Хандеша морфологически тохкам.	§65, упр.№ 279	Дистб1аралелхарг (-аш) я,я – попугай, бекарг (-аш) я,я - кукушка	1		
66	Тохкама диктант.	Хандош кердадаккха		1		
67	VI классе 1омадаър кердадаккхар.	§66, упр.280		1		
68	Дерригача шера 1омадаър кердадаккхар.	Упр.№ 271, 280, 292		1		

7-г1а класс, грамматика.

№	Урока тема	Ц1аг1араболх	Керда дешаш	Сахьат	Таьрахь	Таьрахь
1	Наьна меттах лаьца	§ 65, упр. № 294	Алххашк я – скворец; б1аьрингя – лесной орех	1		
	Кердааккхар					
2	Лексика	§ 66, упр. № 298	Бус1ехарг я – сыч; к1айдакх я - береза	1		
3	Ц1ердош	§ 67, упр. № 301	Масхам да – квас;гуришк – грош (уст.)	1		
4	Белгалдош	§ 68, упр. № 304	Алинг да – мак; мук1арло я -признание	1		
5	Хандош	§ 69, упр. № 307	Балкъазар я – крот; хьовлашк да – мать-и-маччеха	1		
6	Таьрахьдош	§ 70, упр. № 310	Дошохьазилг да – канарейка; з1окар гали я - пеликан	1		
7	Тохкама диктант	Упр. № 311	Къахьаэсти я – ясень; ц1окъал я - каприз	1		
8	Г1алаташцара болх Ц1ерметдош	§ 71, упр. № 314	Баппа да – одуванчик; кхоардам ба - позор	1		
	Масдар					
9	Масдара лоарх1ами цун грамматическибелгалонаши	§ 72, упр. № 320	Ц1ул – на третийдень вперед; ц1умоака – на четвертый день вперед	1		
10	Масдар хьахилар	§ 73, упр. № 323	Ц1улц1умоака – на пятый день вперед	1		
11	Масдарий легар	§ 74, упр. 327	Вирб1арз я – мул;г1оттам ба - восстание	1		
12	Масдарашца дацардош ца яздарабокьонаш	Масдараш юкъе долаш 5-6 предложени оттае		1		
13	Диктант			1		
14	Г1алаташцара болх.Масдарашца дацардош ца яздарабокьонаш	§ 72 - 75, упр. № 330	Дистб1арлелхарг я – попугай; б1аьстинг да -подснежник	1		

14	Масдарашца дацардош ца яздарабокьонаш	§ 72 - 75, упр. № 331	Дистб1арлелхарг я – попугай; б1аьстинг да -подснежник	1		
16	Причасте лоарх1амицун грамматически белгалонаши	§ 76, упр. №334	Нач1ал я – талант; куни я кролик; яьча я - дождливо	1		
17	Причасте ло1амеи ло1амзеи формашицар хьахилари	§ 77, упр. № 339	Кер да – ястреб; зенгал да – купорос(медный)	1		
18	Причастей легар	§ 78, упр. № 345	Мосар я – акха газа (серна); хьаг1 я – тур; говзанча ва – мастер, специалист,искусник	1		
19	Причастеш классашцахувцаялар	§ 79, упр. № 348	Г1окказ ва – пастух; дундал ва - оболтус	1		
20	Предложене юкьепричасте г1улакх	§ 80, упр. № 351	Зийболг да – фиалка; к1удилг - я крыжовник	1		
21	Причастей язьярабокьонаш	§ 81, упр. № 355	Паькьарг ва – дег1а эсала саг; нал ба - кабан	1		
22	Причастешца дацардош ца яздарабокьонаш	§ 82, упр. № 359	Къажкъайг я – сорока; миинг я – ольха; пард да - рысь	1		
23	Причасте корчамахбола кхетам	Д1аязье кхоккха яхачеи, йолчеи, йоаг1ачеихана причастеш,уж юкье йолаш пред.оттае				
24	Причасте корчамахбола кхетам	§ 83, упр. № 362	Гойтам ба – показатель, показание; лилингда - сирень	1		
25	Причастей сецарахьаракаш	§ 84, упр. № 364 (д1ахо)	Къахъайг я – сойка; кьоракхокха ба - горлица	1		
26- 27	Причасте морфологическитохкам	§ 85, 5-6 причастена тохкам бе	Гажал ва – невежа; мистадарг да - барбарис	1 1		
28	Диктант			1		
29	Г1алаташцара болх. Причасте морфологическитохкам			1		
	Деепричасти					

31	Деепричасте лоархлами цун грамматически белгалонаш	§ 86, упр. № 369	Гурмали да - шелковый платок; лекъ я - перепелка	1		
32	Деепричастихахилар	§ 87, упр. № 373	Моажолг да – желтая ромашка; поацолг да -ромашка	1		
33	Деепричастеш ханашцеи классашцеи хувцаялар	§ 88, упр. № 375	Ферх да – барс, леопард; хьармарг я - харцлер	1		
34	Деепричастеи лоламзача причастеи яхача хана формаш, цар кьоастам	§ 89, упр. № 378	Йийхьдаьд лаьтта – удобрить почву	1		
35- 36	Изложени	Упр. № 379		2		
37	Деепричастей язъярабокьонаш	§ 90, упр. № 382	Глабаш я – кандалы, оковы; мецхилг да - стриж	1		
38	Деепричасте корчамах бола кхетам	§ 91, упр. № 389	Миха я – тополь;	1		
39	Тохкама диктант	Упр. № 392		1		
40	Глалаташцара болх. Деепричасте морфологическитохкам	§ 92, упр. № 394	Гладагилгашдоала - щекотливый	1		
	Куцдош					
41	Куцдеша лоархламицун грамматически белгалонаши	§ 93, упр. № 398	Йловхараш я – кашель, грипп, насморк; миккхалда - коршун	1		
42- 43	Куцдешай разрядаш	§ 94, упр. № 400, 406	Солса глаьле да – тюльпан; гландгилг а - таракан	2		
44	Куцдешай дистаралаглаш	§ 95, упр. № 409	Глалгласкхе ва – казак; новцлолг да - соловей	1		
45	Куцдешаши белгалдешаши форма цхьатарра йолаш хилар	§ 95, упр. № 413	Соалор, соалорг да – куница; къаьракъу ва – вор- рецидивист	1		
46- 47	Куцдешай яздарабокьонаш	§ 96, упр. № 416	Глармахо ва – крымский татарин;цлелорг я - пион	1		
48	Диктант			1		
49	Глалаташцара болх			1		
50	Предложене юкьекуцдешай глулакх	§ 97, упр. № 419	Талмач ва – переводчик; сарсал я – тетерев; муш я –вяз (карагач)	1		
51- 52	Куцдешай морфологическитохкам	§ 98, упр. № 422	Вета да – лен; селасат да – иволга;моаш я - куропатка	1		

	Дештлехъе					
53	Дештлехъенах болаюкъара кхетам	§ 99, упр. № 425	Поп я – чинара (бук); члагарклалгда - ландыш	1		
54	Дештлехъений лоархлами цар лелара башхалои	§ 100, упр. № 427	Истинг ба – глалглаша хьалха лелабаь клувс; турся – таволга	1		
55	Кхыча къамаьла доакъоьех хьахинна дештлехъенаш	§ 101, упр. № 429	Индарг ла да –тень; сигалахийкхухъаргя - аист	1		
56	Тохкама диктант	Упр. № 433				
	Хоттаргаш					
57	Хоттаргах болаюкъара кхетам	§ 102, упр. № 439	Хьайба я – айва; шапша я – персик; цацхал я - бурундук	1		
58	Хоттаргий тайпаш	§ 103, упр. № 443	Тайша – бурый, серовато-бурый (омасти коров)	1		
59	Хоттаргий яздарабокъонаш	§ 104, упр. № 447	Даьгле я – пастбище, выгон.	1		
60	Тохкама диктант	Упр. №450		1		
61	Глалаташцара болх Дакъилгах бола юкъара кхетам	§ 105, упр. № 453	Даш да – свинец;тушолкотам я – удод; тотакх я -дрофа	1		
62	Дакъилгий тайпаш	§ 106, упр. № 455	Къубба я –гробнтца, мавзолей; хьех я -липа	1		
63	Дакъилгий яздарабокъонаш	§ 107, упр. № 458	Цлокълем да –снежный барс; духтле я понятие	1		
	Айдардош					
64	Айдардеша лоархлами къамаьла чу цун глулакхи	§ 108, упр. № 465	Ондарг ва – подросток; овсара – изобильно; оачув да - квасцы	1		
65	Айдардешай яздарабокъонаш	§ 109, упр. № 468	Овкъара – пепельный; чхьаг лалкх я -шакал	1		
66	Тахкама диктант	ломадаьр кердааккха		1		
67- 68	Глалаташцара болх ломадаьр кердааккхар	Упр. №476	Глашкхеш я – бобы;зиракал да - мудрость	2		

8 – г1а класса, грамматика.

№	Тема	Ц1аг1араболх	Керда дешаш	Сахьат	Таърахь	Таърахь
1.	Наьна меттах лавца	Упр.№ 3	Жог1ара,пицца	1		
2.	Ц1ердешалоарх1ам	§ 4, упр.№10.	ларбакх(аш)- голенище(уст.)	1		
3.	Белгалдешалоарх1ам	§ 2, упр.№16 .	Тушолкотам,г1ург1аж	1		
4.	Хандеша лоарх1ам	§ 3, упр №23.	сарсал-дрозд; шаьмахо-сириец; шурткъа-ласка	1		
5	Куцдеша лоарх1ам	§ 4, упр №28.	Мисаре - Египет; пард-рысь; симал смола; илдара- стройный, статный	1		
6	Диктант	Кердадаккха	къулг-маслобойка; ног1арт-мелочь, мелкие деньги	1		
7	Дешай цхьанкхетарипредложении. Дешай цхьанкхетар хьахилари цун грамматически лоарх1ами	§ 5, упр.№35	Борг1а-каш, къула;гуришк да – грош (уст.)	1		
8	Предложени хьахилари цун грамматически лоарх1ами	§ 6, упр.№44	сардаг(аш)- наблюдательноеокно башни	1		
9	Цхьанкхийтачадешашкеи предлож дешай бувзам. Бартбар	§ 7, упр №48.	юхь к1оал(я)- лицемерие; г1иринг я - боярышник	1		
10	Урхалдар	§ 7, упр.№ 50	хоамат,комеди; къоахк я – клен; миха я - тополь	1		
11	Т1атовжар	§ 7, упр.№54	Гажал ва – невежа;гурмали да – щелковый платок	1		
12	Предложенешкеицхьанкхийтча дешашкеи дешай арг1а	§ , упр № 67	<i>Напаг1а да; гойтам ба – показатель, показание</i>	1		
13	Ма1ана тохар	§ 9, упр 73.	Сурилг-кувшин;фетта- натошак; миинг я– я-ольха	1		
14	Диктант					

16	Г1алаташцараболх. Предложени. Предложене кертера маъженаш	§ 10, упр №84.	Гета- лен; кхазар я - смородина; мухинг я - осина	1		
17	Кхычунга ца йоалапредложенеш	§ 11, упр №87.	з1ар; к1удилг я – крыжовник; нарк яоблепиха	1		
18	Кхычунга йоалапредложенеш	§ 12, упр №90. кердадаккха	богапхьид- черепаха; поп я - чинара	1		
19	Диктант			1		
20	Подлежаще морфологическиформа	§ 12, упр №96.	1айг1ар-жеребец;хьех я – липа; шапша я – персик;хьайба я - айва	1		
21- 22	Карарчун морфологическиформа	§ 13, упр №98, 100.	къуркъал(я,я) - грыжа(уст.); фийла-бдительный	2		
23- 24	Сказуеме морфологическиформа	§ 14, упр.№ 108.	Паькъарг ва – дег1а эсала саг; говзанча – мастер,специалист, искусник	2		
25	Подлежащени сказуемени юкъетире оттаяра бокьонаш	§ 15, упр №111.	горсинг (да)- з1амига говрг;алинг да- мак; зийболг да -фиалка	1		
26- 27	Изложени	§ § 10 – 15, упр № 114.	Хаоттам; хьаьрмаргя - харцлер	2		
28	Кхоачам	§ 17, упр №124, 127.	ц1аьскарг(да)- зарница; кхоардамба – позор; г1оттамба - восстание	1		
29	Диктант			1		
30	Г1алаташцараболх Кьоастам	§ 19, упр. №132.	Нач1ал я – талант;г1оказ ва – пастух;дундал ва - оболтус	1		
31	Юхедуллар	§ 20, упр №136.	Тоатолгаш; мук1арло я – признание; ц1окъал я - каприз	1		
32	Лоаттам	§ 21, упр №146	ч1иркъе- шепетильный;б1аьстинг да -подснежник	1		
33	Лоаттам	§ 21, упр № 148.	ч1иркъе- шепетильный; б1аьстинг да -	1		

			подснежник			
34-35	Цхъан отаммапредложенейтайпаш	§ ,§ 22, упр № 157, 165,166.	докхорг-пиявка; поалда – гадание; масхам да - квас	2		
36	Йиза йоаца предложенеш	§ 23, упр №172.	дол да; г1ашкхеш я –бобы; зиракал да – мудрость	1		
37	Диктант			1		
38	Предложене цхъантайпарча маьженех бола кхетам	§ 24, упр.№ 178.		1		
41	Предложене цхъантайпарча маьженех бола кхетам	§ 24, упр.№ 178.	Ондарг ва – подросток; овсара - изобильно	1		
42	Цхъантайпара долеи доацей кьоастамаш	§ 25, упр №182.	г1овтал(я)-бешмет;дошохьазилг да - канарейка	1		
43	Предложене цхъантайпарча маьженашцара хоттаргаш	§ 26, упр №187.	Эрш я; оачув да – квасцы; паьшк ба -болтовня	1		
44	Предложене цхъантайпарча маьженашта юкьезапятой	§ 27, упр №195.	чачхарг-рябой(в зн.Сущ Б1аьринг я –лесной орех	1		
45	Предложене цхъантайпарча маьженашта чудерзора дешаш	§ 28, упр №204.	Къубба я – гробница, мавзолей; цахцал я -бурундук	1		
46	Предложенекъаьстача маьженах бола юкьара кхетам	§ 29, упр. №207.	Солса гебаг1а(ба)-созвездие Орла;	1		
47	Къаьста кхоачам	§ 30, упр. №209.	Г1андг1илг я – таракан; г1айракх –точильный камень	1		
48	Къаьста кьоастам	§ 31, упр №211.	Къаьра къу ва – вор – рецидивист;г1армахо ва – крымский татарин	1		
49	Диктант	§ 22 – 28, упр № 205.	Чухьег1аьр(я)- созвездие Малой Медведицы; соалор-куница	1		
50	Къаьста юхедуллар	§ 32, упр.№ 213.	Истинг – г1алг1ашахьалха лелабаь к1увс; вета да - лен	1		
51	Къаьста лоаттам	§ 33, упр №215.	бурув(я)- крепость, укреплени е, замок;	1		

52	Кхетайтарепредложенамаъженаш	§34, упр №219	говр-ды-алча-маIаний синонимаш	1		
53- 54	Грамматикабокъонах предложена маъженех ца дувзалуш долча дешай разрядаш	§ 35, упр. №223.	гIап(я)- 1.крепость,обнес ённая стеной гIалгIаскхе ва -казак	2		
55- 56	ТIадерзар	§ 36, упр № 228.	цIицайоаккхарг- горностаи	1		
57	Юкъедоаладаъдешаш	§ 37, упр № 236.	ЦIирцIир-синица	2		
58	Юкъейоалаъ предложенеш	§ 38, упр № 241.	ДистбIарлелхар г - попугай	1		
59	ХIаа, а яха дешаш-предложенеш	§ 39, упр. №243.	ГIабаш я – кандалы, оковы; гIадагIилгаш доала - щекотливый	1		
60	Предложене чуайдардешаш	§ 40, упр. №246.	чхьагIалкх- шакал; баппа да - одуванчик	1		
61	Ма дарра къамаъл	§ 41, упр №251.	Воатагар- крокодил; лилингда – сирень	1		
62	Эрга къамаъл	§ 42, упр №256.	чкъорд - жаворонок; поацолг да -ромашка	1		
63	Ма дарра къамаъл эргача къамаълага далар	§ 43, упр. №260.	Соалор-куница;пIаътамат да - роза	1		
64	Диктант	§ § 41-43 кердаяха	шаршал-дрозд певчий; Солса – гIаъле да -тюльпан	1		
65- 68	Кердадаккхар	§ 44, упр №265.	Бирнала ба –носорог; хьовлашк да – мать-и мачеха	2		

9 –1а класс, грамматика.

№	Урока тема	Ц1аг1ара болх	Кердадешаш	Сахьат	Таьрахь	Таьрахь
1	Наьна мотт – хьабкъала ганз.	Упр.№270	Мисаре-Египет;пард-рысь.	1		
2	8-ча классе 1омадаьр кердадаккхар. Цхьанкхийттача дешашта юкьера бувзам	§ 45, упр.272	Жог1ара,пицца; паьшк ба – болтовня; йий да - пиво	1		
3	Цхьалхане предложени.	§ 46, упр № 275.	ларбакх(аш)- голенище(уст.);сардаг(аш)- наблюдательное окно башни	1		
4	Цхьан оттама предложеней тайпаш	VII Ц1аг1ара болх §47, упр № 278.	Тушолкотам - удов, ; г1ург1аж -лебедь;	1		
5	Диктант (срез)	1ом. Кердадаккха		1		
6	Цхьантайпарча маьженаша чоалхане ерзяь предложенеш	§ 48, упр № 282.	сарсал-дрозд;шаьмахо-сириец; истинг – г1алг1аша хьалхалелабаь к1увс	1		
7	Къабстача маьженаша чоалхане ерзяь предложенеш.	§ 49, упр № 285	къулг-маслобойка;ног1арт- мелочь,мелкие деньги	1		
8	Грамматика бокьонах предложене маьженашца хула дешаш.	§ 50, упр. № 288	сурилг-кувшин;фетта-натошак;	1		
9-10	Сочинени.	Д1ахо д1аязье	Борг1а-каш, къула	2		
11	Чоалханеча предл-ех бола кхетам.	§ 51, упр № 291.	Гета- лен; зенгал да – купорос (медный); даш да - свинец	1		
12	Чоалханеча предложеней керттера тайпаш	§ 52, упр. № 293	<u>напаг1а да</u> ; Ц1ирц1ир- синица	1		
13	Чоалхане-цхьанкхийттача предложенех бола юкьара кхетам	§ 53 упр № 297.	з1ар; дистб1арлелхарг - попугай	1		
14	Чоалхане-цхьанкхийттача предложенешта юкьера хоттаргаш	§ 54, упр № 302.	богапхьид-черепаха; г1абаш я – кандалы, оковы	1		
15- 16	Чоалхане-цхьанкхийттача предложенешта юкье сецара хьаракаш	§ 55, упр № 308.	1айг1ар-жеребец;шаршал - дрозд певчий	2		

	увтгадара бокъонаш					
17	Чоалхане-цхъанкхийттача предложенена тохкам бар.	Упр № 309	къуркъал(я,я) -грыжа(уст.);фийла- бдительный	1		
18	Тохкама диктант.	§ § 51-55 кердаяха		1		
19	Чоалхане-карарча предложенех бола юкъаракхетам.	§ 56, упр № 313	горсинг (да)-зламига говрг, глармахо ва – крымский татарин	1		
20	Чоалхане-карарча предложенена юкъера кертереи тлатохи предложенеш	§ 57, упр № 316.	Хаоттам; Боргла-каш, къула <i>напагла да</i>	1		
21	Тлатохача предложене кертерча предложенецара грамматически бувзам	§58, упр.№ 319	Бодкерчорг; йийхъдаьд - удобрить почву	1		
22	Тлатохача предложене моттиг	§ 59, упр.№ 323	симал-смола; кхоардамба – позор; мукларло я - признание	1		
23- 24	Изложени	Лоламера болх		2		
25	Карарчун тлатоха предложенеш.	§ 60, упр № 326	сардаг(да)-наблюдательное окно	1		
26	Кхоачама тлатоха предложенеш.	§ 61, упр № 328.	цлаьскарг(да)-зарница	1		
27	Тохкама диктант	Упр.№ 342		1		
28	Къоастама тлатоха предложенеш	§ 62, упр. № 332	шурткъа-ласка; чкъорд - жаворонок	1		
29	Лоаттама тлатоха предложенеш	§ 63, упр. № 334	илдара-стройный, статный	1		
30	Дара куца тлатоха предложенеш.	§ 64, упр № 338 .	<i>тоатолгаи</i>	1		
31	Хана тлатоха предложенеш.	§65, упр.№ 341	Чухьеглаьр(я)-созвездие Малой Медведицы	1		
32	Дагалоацама тлатоха предложенеш	§ 66, упр № 344.	члиркье-шепетильный	1		
33	Бахъана тлатоха предложенеш.	§ 67 упр № 348	ферх-барс; гурмали да – шелковый платок	1		

34	Хулачун тlатоха предложенеш.	§ 68, упр № 352.	бозбуачал(да,да)-фокус-во,гипноз,колдовство	1		
35	Бехкама тlатоха предложенеш.	§ 69, упр № 356 .	ферх-барс; гурмали да – шелковый платок	1		
36	Духьалара тlатоха предложенеш	§ 70, упр. № 360	Зиг, тол; цlицайоаккхарг-горностаи	1		
37	Боарама тlатоха предложенеш	§ 71, упр. № 363	Масхам да – квас; гойтамба –показатель, показание	1		
38-39	Массехк тlатохача предложеней кертерчунцара бувзам.	§ 72, упр № 365.	дол да; чхьагlалкх-шакал	2		
40-41	Массехк тlатоха предложени шийца йолча чоалхане-карарча предложене чу сецара хьаракаш.	§ 73, упр № 369.	гlовтал(я)-бешмет; кlудилг я - крыжовник	2		
42-43	Цхьанкхийттеи карареи предложенеш юкье йола чоалхане предложенеш.	§ 74, упр № 372	эрш я; берцанкхокха-снегирь; гlоттам ба - восстание	2		
44	Диктант	Бокьонаш кердаяха		1		
45	Чоалхане – карарча предложенена тохкам бар.	Кхаь пред.тохкамбе	гlап(я)-l.крепость,обнесённая стеной	1		
46-47	Хоттаргаш доацача чоалханеча предложенех бола кхетам	§ 75, упр. № 374, 376	соалор-куница	2		
48-49	Хоттаргаш доацача чоалхане предл-ешта юкье сецара хьаракаш	§ 76, упр № 379. «Садаь-нана» дувцар вlашагl..	чачхарг-рябой(в зн. суц	2		
51	Хоттаргаш доацача чоалханеча предложенена тохкам бар	§ § 75-76, упр № 380.	Гlа; чхьагlалкх-шакал	1		
52-53	Кердааккхар.	§ § 75 - 76. Упр №378	;Солса гебагlа(ба)-созвездие Орла.	1		
53	Тохкама диктант	Предложенешоттае		1		
54	Мотт а цун малан а. Метта lилман доакьош а цар маланаш а.	§ 77, упр № 384.	бурув(я)- крепость,укрепление,замок;	1		
55	Литературни метта стилаш а	§ 78, упр № 387.	говр-ды-алча-маланий синонимаш	1		

	художественни литературни мотт а.					
56	Синонимика-стилистика бух ба	§ 79, упр. № 391	Бодкерчорг; цизт1олг(я,я)-клоп (уст.);	1		
57-58	Изложени	кердадаккха		2		
50-60	Къамаъла култура а метта художественни башхалонаш	§ 80, упр № 393, 395.	Кхизг, докхорг-пиявка; хъаърмарг я - харцлер	2		
61-62	Сецара хъаракаш увттадара бокъонаш кердаяхар	§ 81, упр № 397, 399.	(жалкъорг (я, я) –щур (птица)	2		
63	Тохкама диктант " . "	4-5 дешаантонимашдо аладе.		1		
64	1омадаър кердадаккхар. Къамаъла доакъош	з1амига соч. язъеукх темах : "Кхашкарабалхаш "	Г1оказ ва – пастух; паькъаргва – дег1а эсала саг; дундалва – оболтус	1		
65	Предложене кертереи кертерзеи маъженаш	§ 81, упр № 402.	цизт1олг(я,я)-клоп (уст.);	1		
66	Цхьалханеи чоалханеи предложенеш	§ 81, упр. № 407.	берцанкхокха-снегирь;чкъорд - жаворонок	1		
67	Предложенешта синтаксически тохкам бар	Тайп-тайпарчакхаьпредл ож. тохкамбе		1		
68	Чудерзора урок					